

ГЭМТ ХЭРЭГТЭЙ ТЭМЦЭХЭД ИННОВАЦИЙГ НЭВТРҮҮЛЭХ НЬ

ЦЭЗТ-ийн багш, цагдаагийн
дэд хурандаа Б.Наргулан

Товчлол: Инновацийг хэмжих үндсэн шинжүүд (шалгуурууд) бол шинжлэх ухаан-техникийн хувьд шинэлэг байх, (аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуй, эрүүл мэндийг хамгаалах, хууль сахиулах, боловсрол зэрэг үйл ажиллагааны салбаруудад) хэрэгжихүйц, зах зээлд арилжаалагдах шинжтэй, энэ чанараараа хэрэглэгчдийн тодорхой эрэлт хэрэгцээг хангаж чадахуйц байх явдал юм.

Түлхүүр үг: Инноваци” (innovation) гэсэн ойлголт ерөнхий утгаараа “шинэчлэх” гэсэн утга санааг илэрхийлж байна.

Үндсэн хэсэг. XX зууны сүүл хагасаас эхлэн дэлхий дахинд оюуны бүтээлийн үнэ цэнэ үлэмж нэмэгдэн мэдлэг, түүний үр дүн капитал, хөдөлмөрийн нэгэн адил эдийн засгийн нөөц, үйлдвэрлэлийн хүчин чадал, эрх зүйн зохицуулалт нь чухал үүрэг гүйцэтгэдэг болсон байна. Дэлхийн альч өнцөгт буланд байрлаж байгаа, эсвэл баян, ядуу эсэхээс үл хамааран улс орон бүр мэдлэг бий болгох, дэлгэрүүлэх, ашиглахад суурилсан эрх зүйн зохицуулалттай нийгэм буюу өөрөөр хэлбэл инноваци тийгэм байгуулахад зорих болсон нь олон улсын хөгжлийн орчин үеийн шатны нийтлэг чиг хандлага боллоо.¹

Инновацийн соёл, хөгжил эхлэлийн төдий байгаа Монгол орны тухайд инновацийн үйл явц нийгмийн цоо шинэ үзэгдэл болж байна. Зах зээлийн харилцаанд шилжих шилжилтийн жилүүдэд үндэсний инновацийн тогтолцооны зарим нэг элемент бий болсон хэдий боловч хөгжлийн явц нь урсгал шинжтэй, өөр хоорондоо уялдаа холбоо муутай байв.

Энэ үед инновацийн тогтолцоог цогцоор бүрдүүлэх асуудал бие даасан бодлогын тавигдаж байсангүй. Шинэ XXI зууны босгон дээр Монгол улс дотоод нөөц боломжоо тооцон алс хэтийг харсан хөгжлийн чиг шугамаа тодорхойлохдоо чухамхүү инновацийн замыг сонгож авав.

Монгол улс төвлөрсөн эдийн засгаас зах зээлийн эдийн засагт шилжих шилжилтийн жилүүдэд гэмт хэрэгтэй тэмцэх, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, гэмт хэргийг илрүүлэхэд гол ач холбогдол өгч байсан бол дараачийн шатанд гэмт хэрэгтэй тэмцэх асуудлыг гол зорилгоо болгож байна. Энэ зорилгод хүрэхийн тулд улс орныг инновацийн хөгжлийн замаар замнуулах нь улам бүр өсөн нэмэгдсээр буй нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх тогтолцоог бэхжүүлэх гол арга мөн гэсэн үзэл ойлголт манайд төлөвшөөд байна.

2007 онд төрөөс үндэсний инновацийн тогтолцоог жинхэнэ утгаар нь бүрдүүлэн хөгжүүлэхэд чиглэсэн өргөн хүрээтэй үйл ажиллагааны хөтөлбөр боловсруулж баталснаар Монгол улсын инновацийн хөгжилд цоо шинэ үе эхэлсэн гэж үзэж болно.

Бүтээгдэхүүн бий болгох шатан дээр аливаа мэдлэгийг бүрэн эзэмших хэрэглэх нь үлэмж хэмжээний нэмэгдсэн өртөг бүтээж, тэр нь асар их ашиг орлого оруулж байна.

---

¹ Х.Маам “Инноваци” УБ. 2009 он 6 дахь тал.

Инновацийн онолын эцэг хэмээн нэрлэгддэг Й.Шумпетер үүнийг инновациас өгч буй шан харамж хэмээн нэрлэсэн байдаг.²

Орчин үед “Инноваци” (innovation) гэсэн ойлголт ерөнхий утгаараа “шинэчлэх” гэсэн утга санааг илэрхийлж байна. Инновацийн онолын үндэслэгч Й.Шумпетер инноваци бол “бизнесийн зорилгоор үйлдвэрлэлийн хүчин зүйлсийг шинжлэх ухаан-зохион байгуулалтын хувьд шинээр нэгтгэх явдал” гэжээ.³

Инновациар мэргэшсэн дэлхийн олон эрдэмтэн энэ ойлголтыг олон талаас нь шинжин янз бүрээр тодорхойлж байгаа ч эцсийн дүндээ үндсэн санаа нь адил төстэй байгааг ажиглаж болно.

Я.Кук, П.Майерс нар “Энэ бол шинэ санаанаас зах зээл дээр борлуулж буй бэлэн бүтээгдэхүүн хүртэлх бүхэл бүтэн үйл явц” гэж. Б.Твисс “шинэ санаа, бүтээл эдийн засгийн агуулгатай болох процесс” гэж, М.Додгсон “инноваци бол шинэ (сайжруулсан) бүтээгдэхүүнийг, эсвэл шинэ (сайжруулсан) үйлдвэрлэлийн үйл явц, юмуу тоног төхөөрөмжийг худалдааны эргэлтэд оруулахад чиглэсэн эрдэм шинжилгээ, технологи, зохион байгуулалт, санхүүгийн үйл ажиллагаа юм.”⁴

Унгарын эрдэмтэн Б.Санго “инноваци нь шинэ санаа, бүтээлийг практикт хэрэгжүүлэх замаар шинэ чанарын хувьд нь илүү сайн бүтээгдэхүүн, технологи бий болгох нийгэм-эдийн засгийн процесс бөгөөд үүний тулд нэмэгдсэн өртөг бий болно” гэж үзсэн байна.⁵

1993 оны Фраскатын удирдамж (1993 онд Италийн Фраскати хотод) Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа хөгжлийн байгууллага (ОЭСР)-аас баталсан баримт бичигт инновацийг “шинэ ба шинэчилсэн бүтээгдэхүүнийг зах зээлд нэвтрүүлэх, технологийн процессыг боловсронгуй болгох, нийгмийн үйлчилгээг сайжруулах чиглэлээр явуулж буй үйл ажиллагааны эцсийн үр дүн” гэж тодорхойлсон бол 1996 оны Ослогийн удирдамжид “технологийн хувьд цоо шинэ, эсвэл сайжруулсан бүтээгдэхүүн, үйл ажиллагааг зах зээлд нэвтрүүлэхийг инноваци” хэмээн тодорхойлсон байдаг.

Монгол улсын Шинжлэх Ухаан Технологийн тухай хуульд “инноваци” гэж эрдэм шинжилгээний ажлын үр дүнг эцсийн бүтээгдэхүүн болгон зах зээл, үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд нэвтрүүлэх цогц үйл ажиллагаа⁶ гэж тодорхойлсон байдаг.

Тэгэхээр инновацийг хэмжих үндсэн шинжүүд (шалгуурууд) бол шинжлэх ухаан-техникийн хувьд шинэлэг байх, (аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуй, эрүүл мэндийг хамгаалах, хууль сахиулах, боловсрол зэрэг үйл ажиллагааны салбаруудад) хэрэгжихүйц, зах зээлд арилжаалагдах шинжтэй, энэ чанараараа хэрэглэгчдийн тодорхой эрэлт хэрэгцээг хангаж чадахүйц байх явдал юм. Зөвхөн шинэ бүтээгдэхүүн эсвэл шинэ процесст шингэж бүтээгдсэн шинэлэг санаа л сая инноваци болж байна.

Шинэ зүйл ба инноваци гэсэн хоёр ойлголтыг зааглаж үзэх хэрэгтэй байна⁷. Шинэ зүйл гэдэг бол үр ашгийг нь дээшлүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагааны аль нэг хүрээнд явуулсан

² <http://www.maxwell.syr.edu/collaboration/msu/Distance/Innovation/01-01.htm>

³ Н.Хүүхэнжимээ. “Инновацийн таатай орчинг бүрдүүлэх асуудал УБ 2006. 67-70

⁴ <http://www.maxwell.syr.edu/collaboration/msu/Distance/Innovation/01-01.htm>

⁵ О.Л.Молчанов “Понятие инновации и ее основные свойства” 2001. 35-42 дэхь тал

⁶ ШУТ-ийн тухай хуулийн 3.1.9-р зүйл

⁷ Бурнышева “Управление инновациями и модернизация М. 1999. 7 дахь тал

суурь, хавсарга судалгаа, шинжилгээ, боловсруулалт болон туршилтын ажлын үр дүнгийн тодорхойлолт юм.

Шинэ зүйлийг өөрийнхөө хэрэгцээ (өөрийнхөө үйлдвэрт нэвтрүүлэхээр, эсвэл дараа нэвтрүүлэхээр хуримтлуулах)-г хангах үүднээс, худалдах зорилгоор өөрсдөө бүтээдэг. Инноваци бий болгох судалгаа шинжилгээнээс эхлээд маркетингийн боловсруулалт хийх хүртэл явуулж буй бүх төрлийн ажиллагааг инновацийн үйл ажиллагаа гэнэ.

Гэмт хэрэг мөрдөхуйн хөгжлийг философи, ёс зүй, уламжлал, эрх зүй, соёл, нийгмийн байгуулал, эдийн засаг, улс төр хийгээд шинжлэх ухааны ололт амжилт, технологи гээд маш олон салбар мэдлэгийн тогтолцооны нэгдэл, диалектик зөрчилд нь авч үзэх шаардлагатай байдаг.

Гэмт хэрэг нийгмийн үзэгдлийнхээ хувьд түүний хөгжлийн хүрсэн түвшин хийгээд өөрийн гарал үүслээрээ үүсэн бий болох, өөрчлөгдөх (үгүй болох эсхүл үгүйсгэгдэх) зүй тогтолтой байдаг гэж үзвэл гэмт хэргийг мөрдөх нь мөн л тэрхүү зүй тогтолтой харилцан хамааралтай байна. Энэхүү хамаарлыг социодинамикийн үүднээс авч үзвэл хөгжлийнхөө дээд эрэмбэ руу өөрөөр хэлбэл энгийнээс илүү нарийн руу чиглэсэн тасралтгүй хөгжих үйл явц гэж үзэж болно. Нөгөөтэйгүүр боловсронгуй гэж үзэж байгаа үйл явц аажмаар өөрчлөгдөн хувьсаж байдаг зүй тогтол байдаг.

Нийгмийн хөгжил хөдөлгөөний үйл явцад тасралтгүй хөгжиж ирсэн бүхий л үзэгдэл юмсыг дагалдаж ямагт түүний сүүдэр болох гэмт хэрэг, зан үйл энэхүү цаг үеийг хүртэл тасралтгүй орон зайгаа үлдээсээр ирлээ. Альваа нийгэмд төр нь хүчтэй байж төр иргэдийнхээ эрхийг хамгаалж улс үндэстнийхээ аюулгүй байдлыг хангадаг нь зүй билээ.

Хүчтэй төр оршин тогтнохын нэг үндэс бол цагдаа, хууль сахиулах байгууллагуудын мэргэжлийн өндөр түвшинд орчин үеийн техник технологийн шинэчлэлийн дагуу үйл ажиллагаагаа явуулж байгаатай холбоотой байдаг. Тийм учраас дэлхийн цагдаа, хууль сахиулах байгууллагуудын үйл ажиллагаанд шинжлэх ухаанд суурилсан инновацийг нэвтрүүлж улсынхаа үндэсний аюулгүй байдлыг хангах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам, иргэдийн эрхийг ханган хамгаалах болжээ⁸.

Хууль сахиулах болон цагдаагийн байгууллагад төрийн бусад албаны нэгэн адилаар нийгмийн өөрчлөлтийг даган түүнд нийцүүлэн өөрийн үйл ажиллагааг шинэчлэх, хөгжүүлэн ажиллах шаардлага тавигдаж байна. Иймээс улс орнууд гэмт хэрэгтэй тэмцэх болон цагдаагийн байгууллагынхаа шинэчлэлтийг чухалчлан төрөл бүрийн инновацийг нэвтрүүлэн хэрэглэж байна.

АНУ-д 1980-1990 онуудад боловсруулсан инновацийг өнөөг хүртэл хөгжүүлэн хэрэглэж байна. XIX зуун болон XX зууны эхэн үед Америкийн хууль сахиулах байгууллагын ажилтан үндсэндээ улс төрийн үйлчилгээний ажилтнууд байсан ба эрүүгийн хуулийн болон иргэний эрхийн мэдлэг хязгаарлагдмал байсан байна

Цагдаагийн инновацийг АНУ-ын эрдэмтэд (Мооре, Спелман нарын) хөтөлбөрийн, захиргааны, технологийн болон стратегийн гэж ерөнхийд 4 ангилж байна. Хөтөлбөрийн инноваци нь цагдаагийн үйл ажиллагааг сайжруулах чиглэлээр хийгдэж байгаа төрөл бүрийн хөтөлбөрүүд тухайлбал, “хагархай цонх” /broken windows/ хөтөлбөр, “хөршийгөө харх”

---

⁸ Б.Одонгэрэл “ АНУ дахь цагдаагийн инноваци, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх асуудал, түүнээс суралцах нь” Хууль сахиулахуйн инноваци ОУЭШХ 2014 он 173 дахь тал.

/neighborhood watch/ хөтөлбөр, сургуулийн насныханд хар тамхи хор хөнөөлийн талаар сургалт явуулах төрөл бүрийн хөтөлбөр, насанд хүрээгүйчүүдэд хорих ангийн бодит байдлыг мэдүүлэх ажиллагаа зэрэг хөтөлбөрүүд юм.

Захиргааны инноваци нь цагдаагийн байгууллага үйл ажиллагаандаа өөрсдийгөө хэрхэн бэлтгэх, ололт амжилтаа тооцоолох зэргийн өөрчлөлт шинэчлэл байдаг. Цагдаа бүрийн, цагдаагийн хэлтэс, нэгжүүдийн үйл ажиллагааны гүйцэтгэлийг сайжруулах, түүнийг үнэлэх, түүнчлэн шинэ технологи, сургалт зэргээр дадлагажуулах зэрэг нь багтдаг байна.

Технологийн инноваци гэдэгт цагдаагийн хөнөөлт бус зэр зэвсэг, эдлэл хэрэглэл, ДНК-ийн шинжилгээ болон гэмт хэргийн цахим зураглал хийх зэргийг шинэчлэх асуудал хамаардаг. Технологийн инноваци мэдээлэлд суурилсан технологи (soft) болон материалд суурилсан технологи (hard) гэсэн 2 хэлбэртэй байдаг.

АНУ-д технологийн инноваци асар хурдтай хийгдэж байгаа бөгөөд софт хэлбэрийн инновациудын хувьд компьютерийн шинэ программ хангамж, ангилалын систем, гэмт хэргийн анализ хийх техник, (Компстат), баримт мэдээ болон системийн холбооны техник, түүнчлэн материалд суурилсан технологийн хувьд хурууны хээний бүртгэл, гар утасны мэдээлэл хадгалах тусгай төв, цагдааг хамгаалах хэрэгсэл зэрэг (хүрэм, сум нэвтэрдэггүй хантааз, цагдаагийн машин гэх мэт)байдаг байна.⁹

Стратегийн инноваци нь байгууллагын хэтийн чиг хандлага, түүний ерөнхий философийн үндсэн өөрчлөлт дээр суурилж хийгддэг. Эдгээр өөрчлөлтүүд нь цагдаагийн байгууллагын үндсэн зорилго, үйлчилгээний цар хүрээ, цагдаагийн байгууллагаар хангагдах үйл ажиллагаа, цагдаагийн ажилтны зорилгоо биелүүлэх арга хэрэгсэл, дотоод, гадаад харилцаа холбооны түлхүүр ойлголт зэргүүдийг дахин тодорхойлох явдал байдаг. Энэхүү инноваци нь “хууль сахиулах”-аас “асуудал шийдвэрлэх” руу шилжих ингэхдээ төрөл бүрийн тактикаар нийгмийн бусад хэсгүүдтэй хамтран ажиллах зэргийг чухалчилдаг. АНУ-ын цагдаагийн албанд хамгийн үр дүнтэй хэрэгжиж байгаа дараах инновациуд байна. Үүнд:

1. Нийгэмд суурилсан цагдаа.
2. Мэдээлэлд суурилсан цагдаа

Үүнээс үзэхэд Монгол улсын цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд инноваци нэвтрүүлэхэд дээрхи хоёр асуудлын хүрээнд инноваци нэвтрүүлэхийн тулд шинжилгээ судалгаа хийж дүгнэлт хийх шаардлагатай. Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам нь алба хаагчдын үүргээ гүйцэтгэх явцад ямар алдаа дутагдал гаргахгүй байхаас гадна, тухайн журмыг дагаж мөрдсөнөөс ямар нэгэн эрсдэл тохиолдохгүй байх талаар анхаарч зохицуулалт хийх нь бидэнд хэрэгтэй инноваци байж болох юм.

Монгол Улсад мөн цагдаагийн алба нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн чиг үүрэг бүхий хууль сахиулах байгууллага гэдгийг хуулиар тодорхойлсон. Цагдаагийн байгууллага нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх үүргээ хүлээсэн төрийн томоохон институт юм.

Цагдаагийн байгууллагад олон жилийн турш уламжлалаа хадгалсан шинэчлэл хийгдсээр байгаа ч шинжлэх ухаан, судалгаанд суурилсан томоохон инновациудыг нэвтрүүлэх шаардлагатай. Монгол Улсын цагдаагийн байгууллагын ойрын болон дунд

---

⁹ Жеймс Бирне, Гарри Маркс “Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх болон цагдаагийн үйл ажиллагаанд дэх технологийн инновацийн хэрэгжилт, үр нөлөөний судалгаа”. 2011 он.

хугацааны тогтвортой хөгжлийг хангаж, үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх, таслан зогсоох ажилд орчин үеийн менежментийн хэлбэр, дэвшилтэт техник, технологийг нэвтрүүлж, үр дүнг дээшлүүлэх, иргэд, олон нийтийн оролцоог нэмэгдүүлэх, алба хаагчийн мэдлэг, ур чадварыг сайжруулах, иргэдийн аюулгүй, амар амгалан амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлэхэд оршиж байгаа юм.

Дүгнэлт. Техник технологийн санаачлагыг хууль сахиулах үйл ажиллагаанд богино хугацаанд үр дүнтэй хэрэгжүүлэх гол үндсэн хүч бол цагдаагийн алба хаагчид байдаг. Ийнхүү шинэ санаа, технологийг хэрэгжүүлэх мэдлэг чадвар бүхий алба хаагчийг бий болгоход бодлого, сургалт, мэдээллийн сүлжээ, хүрээг зөв тодорхойлох хэрэгтэй. Энэ чиглэлээр бодлого боловсруулж, сургалт явуулж, мэдлэгийг бүтээснээр чадвар бүхий алба хаагч бэлтгэгдэх нь дамжиггүй юм.

Цагдаагийн байгууллагын гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажиллагаандаа амжилт олсон гадаад улс орнуудын тэргүүний туршлага, дэвшилтэт техник технологи, инновацийг Монгол Улсад нэвтрүүлэх замаар гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх, таслан зогсоох мөн мөрдөн шалгах ажлын үр дүнг дээшлүүлэх шаардлага бий болжээ.

Цагдаагийн байгууллагын 2020-2025 оны хөгжлийн хөтөлбөрийг үндсэн 5 дахь чиглэлд инноваци болон гэмт хэрэг илрүүлэх урьдчилан сэргийлэхэд дэвшилтэд технологи нэвтрүүлэх тухай заалтын хэрэгжилтэд хяналт тавих ажлыг эрчимжүүлэх нь ажлын бүтээмжид эерэгээр нөлөөлнө.

Санал.

1. Цахим хяналтын төхөөрөмжийг ашиглах стандарт, аргачлалыг боловсронгуй болгох
2. Эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох ажлын хүрээнд холбогдох хууль эрх зүйн таатай орчин бий болгох.
3. Шинэ техник, технологийг сургалт, эрдэм шинжилгээний нэгдсэн төв лаборатори байгуулж түүндээ иж бүрэн туршилт, судалгаа хийх замаар практикт нэвтрүүлэх